

AZ IFRS 9 SZERINTI ÉRTÉKVESZTÉSKÉPZÉS HATÁSA AZ EURÓPAI BANKOK MEGÍTÉLÉSÉRE

Szücs Tamás – Márkus Gábor¹

A pénzügyi válság után a nemzetközi számvitelt alakító szabályrendszerek a korábbi szabályok megújítására kényszerültek annak érdekében, hogy a pénzügyi zavarok előre jelezhetőek legyenek a jövőben. 2018. január 1-jével az IFRS 9 standard új elvek mentén szabályozta a pénzügyi instrumentumok besorolását, értékelését és az értékvesztés elszámolását. Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy az IFRS 9 által érintett beszámolóadatok közül melyek azok, amelyek a pénzügyi intézetek árfolyamát jelentősen befolyásolták. Eredményeink alapján a piacot leginkább a pénzügyi instrumentumok és az értékvesztés állománya befolyásolta, sokkal nagyobb mértékben, mint ugyanezeknek az adatoknak az időbeli változása.

JEL-kódok: G21, M41

Kulcsszavak: IFRS 9, pénzügyi instrumentumok, értékvesztés, részvényárfolyam

1. BEVEZETÉS

Az 1970-es évektől kezdve, különösen az elmúlt évtizedben, a világ pénzügyi piacai óriási fejlődésen mentek keresztül. A pénzügyi rendszer globalizációjából eredően az egyes pénzügyi tranzakciók elszámolását nem lehet lesarkítani egy adott ország saját számviteli szabályozása szerint. A hagyományos tranzakciók mellett újfajta pénzügyi instrumentumok jelentek meg, amelyeket nemcsak pénzügyi intézetek, hanem más vállalkozások is – különböző célokkal – széles körben használnak. A megfelelő számviteli standardok értékelési kritériumai implicit módon nem képesek a cég piaci értékét meghatározni. A hagyományos számviteli nyilvántartások az egyes vagyontárgyak értékét a múltbeli, a vásárláskor kifizetett ellenérték alapján állapítják meg. A múltbeli (bekerülési) érték alkalmazását sokszor, sokan kritizálták, erről összefoglaló tanulmányok is születtek (*Georgiou–Jack, 2011*). A probléma megoldására fejlődött ki a valós értékelés tech-

1 Szücs Tamás adjunktus, Közgazdaságtudományi Kar, Pécsi Tudományegyetem. E-mail: szucs.tamas@ktk.pte.hu.

Márkus Gábor adjunktus, Közgazdaságtudományi Kar, Pécsi Tudományegyetem. E-mail: markus.gabor@ktk.pte.hu.

nikája. A valós érték a gyakorlatban a vagyontárgyak jelenlegi értékét részesíti előnyben, amely az elérhető szabályozott, likvid piacon kialakult áron alapul. A likvid piacon kellő számú vevő és eladó áll kapcsolatban egymással, így hatékony árazás alakulhat ki.

A vállalat működése során többféle kockázati forrás léphet fel, amely a jövőbeli működést alapvetően befolyásolja. A kockázatok tekintetében célszerű megkülönböztetni gazdasági, pénzügyi, politikai stb. kockázatot. A pénzügyi kockázat az árfolyam- és kamatkockázatot foglalja magában. A hatékony kockázatmenedzsmentnek elengedhetetlen feltétele, hogy a pénzügyi instrumentumok értéke, valamint az azokból eredő hasznok és kockázatok ismertek legyenek.

A 2008. második felében kialakult világméretű pénzügyi válságra reagáltak a számviteli szabályalkotó testületek is. A Nemzetközi Számviteli Standardok Bizottsága (IASB) már 2008 novemberében megkezdte egy új standard kidolgozását azzal a céllal, hogy az alkalmasabbá váljon a gazdasági, pénzügyi válságok által generált problémák leküzdésére. Ezen túlmenően hatékonyabb prevenciósi módszertan kidolgozása is a célok között szerepelt. Az IFRS 9 standard három témakört kívánt szabályozni:

- 1) a pénzügyi instrumentumok egyszerűbb, hatékonyabb csoportosítását és értékelési mechanizmusát,
- 2) a prevenció legfontosabb eszközeként használt értékvesztés képzését, illetve
- 3) a fedezeti ügyleteket.

2. AZ IAS 39 SZERINTI PÉNZÜGYI INSTRUMENTUMOK BESOROLÁSA ÉS AZ ÉRTÉKVESZTÉS

Az IAS 39 – 2017. december 31-ig hatályban lévő – standard szerint a pénzügyi instrumentumokat négy csoportba sorolhattuk:

- 1) A *kereskedelmi* pénzügyi eszközök vagy kötelezettségek közé sorolt vagyonelemek valós értékének változásait közvetlenül az eredményben (nyereségként vagy veszteségként) kellett elszámolni, így ezek az értékváltozások közvetlenül befolyásolhatják a vállalat tárgyévi jövedelmezőségét.
- 2) A valós értéken értékelt pénzügyi instrumentumok másik csoportjába azok a pénzügyi eszközök tartoznak, amelyek esetében nem a kereskedelmi jelleg dominál, azonban birtokosuk nem is kívánja a lejáratukig megtartani őket, vagy egyáltalán nem rendelkeznek futamidővel – ezek az ún. *értékesíthető* pénzügyi eszközök. A standard értékelési szabályainak megfelelően az ilyen eszközök kezdeti értékelésekor a bekerülési érték és a valós érték közötti kü-

lönbözetet az eredményben kell elszámolni, ugyanakkor a későbbiekben az értékeléseket a saját tőkén belül elkülönítetten, átértékelési tartalékként (más néven egyéb átfogó jövedelemként – other comprehensive income, OCI) kellett megjeleníteni. Az így keletkező felértékelések tehát nem közvetlenül a tárgyévi eredményt, hanem a vállalat nettó eszközértékét (saját tőkéjét) módosítják. Az említett átértékelési tartalék természetesen nem véglegesen képezi a saját tőke részét, azt az eszköz kivezetésekor (például értékesítés esetén) az eredménybe kell átvezetni az IAS 39 standard szerint. Amennyiben az értékesíthető pénzügyi eszközök értékében olyan negatív változás következik be, amely a standardban rögzített, objektív módon bizonyítható, akkor a veszteséget az eredmény terhére, értékvesztésként kell elszámolni.

- 3) A harmadik értékelési kategória a *lejáratig tartott* pénzügyi instrumentumok, amelyek olyan meghatározott futamidővel és rögzített vagy meghatározható kifizetésekkel rendelkező eszközök, amelyeket a vállalkozás lejáratig kíván megtartani.
- 4) A negyedik csoport a *saját jogon* keletkeztetett követelések. Ezek a vállalkozás termékeinek és szolgáltatásainak értékesítésekor vagy kölcsön nyújtásakor keletkező követelések. Ezen instrumentumok esetében a vállalkozásnak nem célja a rövid távú értékesítés. Mind a lejáratig tartott instrumentumokat, mind a saját jogon megszerzett követeléseket amortizált bekerülési értéken kell értékelni.

A pénzügyi válság elején (2018. október) az IASB a krízis tompítása érdekében lehetővé tette a vállalkozások nem derivatív kereskedelmi és értékesíthető pénzügyi instrumentumainak az átsorolását. *Fiechter* (2011) európai bankok körében elvégzett elemzése szerint az érintett szervezetek egyharmada élt az átsorolás nyújtotta lehetőséggel. Az átsorolások eredményhatásai a vizsgált bankok jövedelmezőségét kedvező irányba módosították. Ez az óvatosság elvéhez közelebb álló eredmény bemutatásához vezetett, ami az elemzők körében kedvező fogadtatásra talált. *Lim et al.* (2012) azt vizsgálták, hogy a 2008-as átsorolások milyen irányba befolyásolták az elemzők előrejelző képességét. Megállapították, hogy jelentős mértékben csökkent az előrejelzések pontossága, azonban a hatások csak az adott évre vonatkoztak. *Zhan* (2013) 122 európai bank esetében azt vizsgálta, hogy az átsorolások milyen irányú változásokat indukáltak az adott hitelintézet likviditásában. Az átsorolással élő bankok esetében ennek negatív hatása volt a likviditásra. *Ozili* (2019) tanulmányában azt elemezte, hogy az IAS 39 standard által biztosított, a fentiekben bemutatott kategóriák közötti átsorolás milyen mértékben használható fel a jövedelmek kisimitására. A szerző előfeltevése az volt, hogy a bankok az értékvesztést használják fel a jövedelmek simítására. Az elvégzett elemzés során megállapította, hogy a 2005–2013 közötti időszakban az európai bankok körében nem az értékvesztés volt az eszköze a jövedelmek kiegyensúlyozásának, továb-

bá, hogy az IAS 39 által előírt közzétételi kötelezettségek nagymértékben javították a hitelezési veszteségek becslését, a beszámolók informativitását. *Paananen, Renders és Shima* (2011) azt vizsgálta, hogy az IAS 39 szerint elvégzett átsorolásoknak voltak-e tőkepiaci következményei. A szerzők szerint az átsorolásoknak két lehetséges mozgatórugója volt, nevezetesen a szolvencia és a pénzügyi piacoknak való kitettség. Az első a minimálshoz közeli tőkemegfelelési mutatókkal rendelkező bankok esetében fordult elő, míg a második a nagyobb valós értékelés kitettségű szereplők esetében növelte az átsorolás valószínűségét.

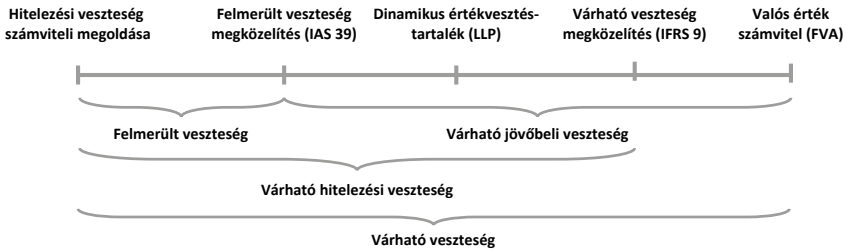
Az IAS 39 standard a hagyományos számviteli logikát követte, amely szerint csak akkor lehet egy eseményt rögzíteni, ha azt megfelelő bizonyítékokkal, bizonylatokkal alá lehet támasztani. A standardban alkalmazott értékvesztési modell („felmerült veszteség modell”) szigorúan objektív bizonyítékok alapján engedte elszámolni az adott pénzügyi instrumentum esetében a felmerült értékvesztést. Alapvetően ez egy „adóhivatal-barát” megoldás, hiszen már megtörtént, megfelelően dokumentált események bemutatását jelenti, illetve így vált ismertté a befektetők számára.

A 2008-as pénzügyi válság megvilágította ennek árnyoldalát. Az értékvesztés csak a már felmerült veszteségeket engedte elszámolni, így a modell alkalmazása során a pénzügyi eszközökkel kapcsolatos hitelezési veszteségeket csak utólag mutatták ki, így ez a megoldás az érintettek számára túl későn jelent meg a könyvekben.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a beszámolót elkészítők nem vehették figyelembe a mérleg fordulónapját követően bekövetkező jövőbeli események lehetséges hatásait, még akkor sem, ha azok – akár nagy valószínűséggel – előre láthatóak voltak. A felmerült veszteség modell keretei között a bankmenedzsment csak azokat az értékvesztéseket számolhatta el a veszteséget jelentő hitelesemény előtt, amelyek bekövetkezési valószínűsége (PD) megközelítette a 100%-ot. A várható veszteségek aktuális értékének kiszámításához az eredeti effektív kamatlábat kell alkalmazni diszkontrataként. Az 1. ábra rávilágít arra, hogy a várható veszteségek lehetséges becsléseinek folytonosságából a felmerült veszteségek a legalacsonyabb értékhatárt jelentik. A felmerült veszteség modell ellentétes gondolkodású a felüyeleti szabályokhoz (Bázel I–III). képest. A bankoknak az IAS 39 keretei között lényegesen nagyobb lehetőségük volt a jövedelemsimításra, mint a bázeli szabályok szerinti jövőbe mutató veszteségkezeléssel (*Gerhardt–Novotny–Farkas*, 2011).

1. ábra

Várható veszteség

Forrás: Gebhardt–Novotny–Farkas (2011) alapján saját szerkesztés

Az IAS 39 ellen a legfőbb kritika a bonyolultsága és alkalmazási nehézségei voltak, amelyek a pénzügyi kimutatások átláthatóságának a rovására mennek (Fiechter, 2011; Paananen et al., 2012; Laux–Lenz, 2010; Laux, 2012). Gerhard–Novotny–Farkas (2011) és O’Hanlon (2013) is hangsúlyozza: a fordulónapi értékelés nem teszi lehetővé, hogy a jövőbeli veszteségekre időben reagáljanak, így késői felismeréshez vezet. A felmerült veszteség modell hozzájárult a prociklikussághoz azáltal, hogy a bankokat nagyobb értékvesztési tartalék képzésére „ösztönzi” a recessziós időszak alatt (El Sood, 2012; Beatty–Liao, 2011)

3. AZ IFRS 9

Az új IFRS 9 a korábbi szabályokat alapvetően rendezte át a pénzügyi instrumentumok elszámolása területén. Az új standard megalkotását több körülmény is motiválta. Egyrészt a globális számviteli elvek napjainkban is zajló közelítése a különböző számviteli rendszerekhez, másrészt a pénzügyi termékek elszámolásának egyszerűsítése; ezen túl a válság ideje alatt az IAS 39-cel szemben felerősödő kritikára adott megnyugtató válaszok is a célok között szerepeltek. Az IFRS 9 egy átfogó, igen nagyra törő projekt keretében több fázisra bontva írta át az IAS 39-et: megváltoztak a besorolási kategóriák, ebből következően az értékelésük is változott, továbbá megváltozott az értékvesztésük kiszámításának logikája.

3.1. Az IFRS 9 standard szerinti csoportosítás

A látványosabb, bár szakmai szempontból kisebb jelentőségű változás a pénzügyi instrumentumok besorolásában következett be. Az IAS 39 a tartási célhoz kötöttén határozta meg az instrumentumok besorolását, „beszédese” elnevezéseik is ehhez igazodtak. Az IFRS 9 ezzel szemben már az értékelési módszert helyezte

előtérbe, és eszerint alakultak a kategóriamegnevezések is. Ezt a folyamatot az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat

Pénzügyi instrumentumok besorolásának változása

<i>IFRS9</i>	Eredménnyel szemben (<i>FVTPL</i>)	OCI-val szemben (<i>FVTOCI</i>)	Amortizált bekerülési értéken
<i>IAS39</i>	valós értéken	értékelt	értékelt (<i>AC</i>)
Kereskedési célú (<i>HFT</i>)	x		
Saját jogon keletkezett			x
Lejáratig tartott (<i>HTM</i>) eszközök		megszűnt, át kell sorolni	
Lejáratig tartott (<i>HTM</i>) kötelezettségek			x
Értékesíthető (<i>AFS</i>)	x	x	x

Forrás: saját szerkesztés

Az IFRS 9-ben megszűnnek az IAS 39 standard által alkalmazott „értékesíthető” és „lejáratig tartott” besorolási kategóriák (a lejárat előtti értékesítés következményeivel kapcsolatos szabályokkal együtt). Az új standard szerint a következő értékelési kategóriákat lehet alkalmazni:

- 1) Amortizált bekerülési értéken értékelt pénzügyi instrumentumok (AC) esetén a gazdálkodó célja pénzáramok (tőke és kamat) beszedése.
- 2) Az egyéb átfogó eredménnyel szemben valós értéken értékelt pénzügyi instrumentumok (FVTOCI) esetében a pénzáramok realizálása mellett értékesítési cél is megjelenhet.
- 3) Az eredménnyel szemben valós értéken értékelt pénzügyi instrumentumok (FVTPL) az „egyéb” funkcióját töltik be, tehát ha nem amortizált bekerülési értéken vagy az egyéb átfogó jövedelemmel szemben értékelt kategóriába került besorolásra, akkor itt kell az instrumentumot kimutatni.

A régi standard szerinti értékesíthető pénzügyi instrumentumok és az új szerinti, egyéb átfogó jövedelemmel szemben értékelt pénzügyi instrumentumok első ránézésre hasonló értékelési kategóriának tűnhetnek. Ha azonban a szabályozás besorolási kritériumait összehasonlítjuk, akkor már nem ennyire egyértelmű a döntés. Az IFRS 9 szigorúan előírja a szerződéses cash flow realizálását (tőke és kamat), míg az IAS 39 csak képességről és szándékról rendelkezett, így a gazdálkodóknak az 2018. január 1-jei újracsoportosításnál az értékesíthető pénzügyi instrumentumok egy részét az amortizált bekerülési értéken értékelt kategóriába kell átsorolniuk.

3.2. Az IFRS 9 standard szerinti értékvesztés

Az új IFRS 9 standard a bankoktól megköveteli, hogy szélesebb információs bázist alakítsanak ki a hitelezési veszteségek meghatározásához. A beszámolót készítő pénzügyintézeteknek a múltbeli tapasztalatokból, a jelenlegi feltételekből és a jövőbeli észszerű, várható előrejelzésekből származó információkat kell összegezni a hitelezési veszteségek méréséhez. Az új szabályrendszer az értékvesztés meghatározását nem a kedvezőtlen hitelesemény bekövetkezéséhez rendeli hozzá, hanem folyamatosan figyelni kell a várható hitelezési veszteség (expected credit loss – ECL) alakulását, ami preventív jelleggel lehetővé teszi, hogy az IAS 39 szabályozásával szemben a problémákat időben fel lehessen ismerni.

Az új szabványok a hitelekkel kapcsolatban különböző intézkedéseket írnak elő attól függően, hogy milyen kockázatokat azonosítottak. Eszerint három különböző „kosárba” sorolhatók a folyósított hitelek aszerint, hogy mekkora a fizetési kép telenségi kockázatuk.

1. *kategória:* Az amortizált bekerülési értéken nyilvántartott eszközöknél már a nyilvántartásba vételkor kötelező a 12 hónapon belül várható veszteségekre elegendő értékvesztést képezni, és ennek összege nem lehet nulla. A régi IAS 39 standard nem tartalmaz ilyen előírást.
2. *kategória:* Azon instrumentumoknál, ahol jelentősen növekedett a hitelkockázat mértéke, a teljes élettartamra vonatkozó várható hitelezési veszteséget kell meghatározni egyedi, illetve portfóliósinten. Az IAS 39-ben ilyen rendelkezés nem szerepelt.
3. *kategória:* Egy adott pénzügyi eszköz már a kezdeti megjelenítésnél, nyilvántartásba vételkor értékvesztett (így vásároltuk), tehát nemteljesítő pénzügyi eszköz. A nemteljesítő pénzügyi eszközök esetében az instrumentum könyv szerinti értéke (nettó érték) alapján történik a hátralévő futamidőre vonatkozó értékvesztés elszámolása.

2. táblázat

Várható hitelezési veszteség elszámolása

IFRS 9 szerinti kategória	Hitel minősítése	Várható hitelezési veszteség (ECL)
1. kategória	Teljesítő hitel	12 havi veszteség
2. kategória	Alulteljesítő hitel	Teljes élettartamra várható veszteség
3. kategória	Nemteljesítő hitel, értékvesztett	

Forrás: (IFRS 9) alapján saját szerkesztés

A hitelezési kockázat változásának mértéke az alapja az értékvesztés számításának (IFRS 9):

- ha az adott pénzügyi eszköz hitelezési kockázata a kezdeti megjelenítése óta nem nőtt meg jelentősen, akkor 12 havi várható hitelezési veszteségekkel kell az eszköz kapcsán számolni;
- ha az adott pénzügyi eszközre vonatkozó hitelezési kockázat jelentősen megnőtt a bekerülése óta vagy az előző értékelési időszakhoz képest, akkor az eszköz teljes élettartama alatt várható hitelezési veszteségeket kell figyelembe venni az értékvesztése meghatározása során.

Normál működés közben a folyósított hitelek először az 1. kosárba kerülnek. Az adott hitel átsorolására akkor kerül sor, ha az ügyfélnek – az előre meghatározott indikátorok alapján – romlik a hitelminősége, ha a jelek arra utalnak, hogy a bank által kidolgozott előrejelzési rendszer szerint a negatív hitelesemény bekövetkezésének valószínűsége növekedett. Emiatt az IFRS 9 standard szerint át kell sorolni a 2. kosárba mint alulteljesítő hitelt. Azok a hitelek, amelyek a banknak ténylegesen veszteségeket okoznak, a 3. kosárba sorolandók.

A standard 2018. január 1-jei bevezetésekor a gazdálkodóknak a 2017. évi beszámolójukat újra kellett számolni az új szabályok szerint. Ez egyrészt azt jelentette, hogy a pénzügyi instrumentumokat át kellett sorolni az új csoportosítás szerint, illetve az értékvesztést a megváltozott modell alapján az új értékre kellett átállítani. Mindez – természetesen – hatással van a bank mérlegfőösszegére, illetve a pénzügyi eszközök és kötelezettségek minőségének megítélésére. Mivel az új értékvesztési szabályok szigorúbbak a korábnál, így minden előzetes szakmai várakozás az értékvesztések növekedését és a mérlegfőösszegek csökkenését jósolta.

Nagyon szűk irodalom elemzi a banki értékvesztésképzés hatását az adott hitelintézet tőzsdei árfolyamának alakulására. *Beaver et al. (1989)* tanulmányukban egy olyan modellt mutattak be, amely a bankok közösleges részvényeinek piaci és könyv szerinti értéke közötti kapcsolatot vizsgálta annak a fényében, hogy a beszámoló kiegészítő információi mennyiben befolyásolják a két érték közötti különbséget. A modellezés során arra a következtetésre jutottak, hogy az adott bank hitelportfóliójával kapcsolatos, kiegészítő információk szignifikáns hatást fejtenek ki. Eredményeik alapján negatív kapcsolat állapítható meg a nemteljesítő hitelek arányának változása és a részvényár között. Az elemzésükben az értékvesztés képzése pozitív üzenetként jelenik meg a piaci szereplők számára, amit az óvatos gazdálkodás jeleként értelmeznek. *Achmed et al. (1999)* kutatásai arra irányultak, hogy kapcsolatot találjanak a tőke- és jövedelemnedzsment, valamint az értékvesztésképzés között. A 113 bank körében elvégzett elemzés eredménye szerint a megképzett értékvesztés negatívan hat a jövőbeli jövedelmezőség alakulására és a jelenlegi tőzsdei árfolyamokra is.

Onali és Ginesti (2015) vizsgálódása arra irányult, hogy az értékvesztésre vonatkozó nemzetközi számviteli standardok megváltoztatása megfelelő „gyógymód” lehet-e a befektetők bizalmának helyreállítására. A szerzők véleménye szerint az új IFRS 9 szabályok alapján megképzett értékvesztés több okból is indukálhat változást a részvényárfolyamban. Állításuk szerint korrigálja a bankok időzítési lehetőségeit a pénzügyi instrumentumok értékvesztésének elszámolásra. Az árfolyamok pozitívan reagálhatnak, ha befektetők úgy ítélik meg, hogy a beszámolóikban bemutatott értékvesztéseket időben elszámolták, amivel növelik az adott beszámoló megbízhatóságába vetett hitet az adott bank hitelállományának minőségére vonatkozóan. A 17 országra és 137 bankra, 2009–2014 júliusa közötti időszakra kiterjedő vizsgálatuk szerint a nemzetközi befektetők nem érzékelik a várható veszteségek szerinti értékvesztésképzés jelentőségét.

Covas és Nelson (2018) tanulmányukban azt kívánták vizsgálni, hogy ha a válság időszakában a várható értékvesztés modelljét alkalmazták volna, az milyen banki döntéseket eredményezett volna. A modellezés során a 2005–2013 közötti időszakot vizsgálva, arra következtetésre jutottak, hogy a várható veszteségen alapuló módszer használata ciklikusabb becslét ad a felmerült veszteségen alapuló modellnél. Eredményeik alapján mélyebb válságra számíhattunk volna, mert a bankok hitelezési tevékenysége további 9%-kal esett volna vissza. Az új szabályok szerint minden hitel esetében várható veszteséget kellett volna meghatározni az eredeti hitelösszegre, emiatt a bankok abban lettek volna érdekelték, hogy a kockázatos ügyfelek számára ne folyósítsanak hitelt, mivel azonnali veszteséget kellett volna elkönyvelniük.

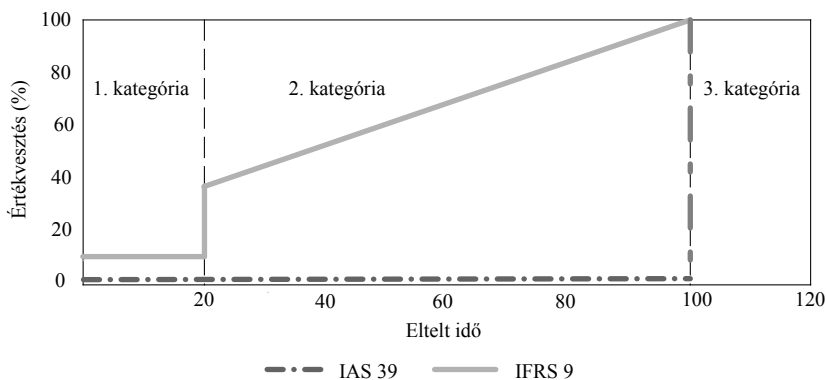
Lu és Nikolaev (2019) kutatásai az új standard bevezetése során meghatározott értékvesztési tartalék gazdasági hatásaira irányultak. Véleményük szerint a felmerült veszteség alapján képzett értékvesztéssel szemben a várható értékvesztés jóval informatívabb, és anticiklikus módon viselkedik. A vizsgálat eredménye szerint a várható értékvesztésen alapuló modell alkalmazása a következő években magasabb tőkeköltséget eredményezhet, míg a túl alacsonyan meghatározott várható értékvesztés torzíthatja az adott bank hitelezési, finanszírozási és osztalékdöntéseit.

Wheeler (2019) szerint a nagy bankoknál erősebb a kapcsolat a meg nem képzett várható veszteségek mértéke és a tőzsdei ár alakulása között. A nagy bankok nagyobb információs bázisa miatt a befektetők képesek jobban megérteni az élettartam végéig számszerűsített várható veszteség mértékét. Wheeler szerint a befektetők beépítik a várható veszteségekre vonatkozó információkat a részvények árába, de ennek mértékére a szerző sem tudott pontos becslést adni. Az adott bank átláthatósága tovább növekedhet, ha a döntéshozók saját privát információikat – amelyeket a befektetők más forrásból nem tudnak beszerezni – beépítik a várható veszteségre vonatkozó becsléseikbe.

Cantrell–McInnis–Yust (2014) tanulmányukban azt vizsgálták, hogy a hitelek valós értéke vagy azok bekerülési értéke ad-e hasznosabb információt a hitelek értékvesztése tekintetében. Elemzésükben kiemelik, hogy a bankszektor által elszámolt hitelezési veszteségeknek súlyos és széleskörű gazdasági következményei lehetnek. Megállapították, hogy a hitelek nettó bekerülési értéke jobban használható a jövőbeli értékvesztések becslésére, mint azok valós értéke.

Kund és Rugilo (2019) cikkükben az IFRS 9 szerinti várható értékvesztési modellnek a pénzügyi stabilitásra vonatkozó hatását vizsgálták. A szabályozás a felmerült veszteségmodellről (IAS 39) való áttéréssel két ellentétesen ható erőt szabadított fel, amelyek nettó hatása továbbra is kétértelmű a szerzők szerint. Miközben a veszteségek időben történő elszámolása a prociklikus hatások enyhítésével elősegíti a pénzügyi stabilitást, ugyanakkor gyengíti a tőke megfelelést, potenciálisan ellentételezve az előbbieken megfogalmazott előnyt. A szerzők kiemelik a „sziklahatás” fontosságát. Ahogy az a 2. ábrán látható: az IAS 39 csak az élettartam végén, a 3. kategóriába kerüléskor, hirtelen engedte a nagyarányú veszteségek leírását. Ezzel szemben az IFRS 9 ezt fokozatosabban engedi elszámolni.

2. ábra „Sziklahatás”

Forrás: Kund–Rugilo (2019)

Kund és Rugilo szerint az IFRS 9 bevezetése sikeresen csökkentette a „sziklahatás” súlyosságát; ezt a célt a várható hitelvesztések előzetes megképzése révén sikerült elérni. Ennek eredményeként a kevésbé biztonságos hitelek magasabb költségekkel járnak a kezdeti megjelenítéskor, ami a bankok hitelkínálatának sokkjához vezethet, és megakadályozhatja a bankvezetőket abban, hogy ilyen kölcsönöknek másodlagos piacot szerezzenek, tehát az eszköz minősége az új számviteli standard szerint fontosabbá válik.

4. HIPOTÉZISEK

Az IAS 39-ről az IFRS 9-re történő áttérés során a szabályváltozások három irányba hatottak, így hipotéziseink is erre fókuszálnak. Az első hatásmechanizmus a pénzügyi instrumentumok besorolásának megváltozását célozta. Ennek egyik fő célcsoportja a korábban „értékesíthető pénzügyi instrumentumként” besorolt, az IAS 39 szerint az OCI-val szemben értékelt kategória volt. Míg korábban ez a kategória az „egyéb” funkcióját töltötte be, tehát jobbra azok az instrumentumok kerültek ide, amelyek máshová nem voltak besorolhatók, a szabályváltoztatás után a pénzügyintézeteknek alaposabban meg kellett vizsgálniuk ezeket a vagyonelemeket. Vizsgálatuk eredményeképpen a tartási célnak legjobban megfelelő csoportba kellett őket átsorolniuk. Más, kisebb jelentőségű szabályváltozások – amelyeknek a részletes ismertetésére itt most nem térünk ki – szintén azt eredményezték, hogy a pénzügyintézeteknek instrumentumaik besorolását érdemben meg kellett változtatniuk. Ehhez a tényhez igazodik első hipotézisünk:

H1: A pénzügyi instrumentumok szerkezetének mérlegen belüli megváltozása érdemben hatott az adott pénzügyintézet piaci árfolyamának alakulására.

A szabálymódosítás másik fő iránya az értékvesztés elszámolási logikájának alapvető megváltozása. Azzal, hogy a szabályozás a múltira alapozott értékvesztés helyett a jövőbeni eseményekből vezeti le az értékvesztést, új, a számvitelben szokatlan szemlélet jelent meg. Minden előzetes szakmai várakozás abba az irányba mutatott, hogy a realizált hitelezési veszteségről (impairment) várható hitelezési veszteségre (ECL) történő áttérés az értékvesztés volumenének növekedését eredményezi. Ehhez igazodik második hipotézisünk:

H2: Az értékvesztés elszámolásának változása érdemben hatott az adott pénzügyintézet piaci árfolyamának alakulására.

Az értékvesztés elszámolásának előbb tárgyalt változása áttételesen hatással van a pénzügyintézet mérlegfőösszegére – az előzetes szakmai várakozások alapján tendenciájában csökken. Véltetően ez a változás a pénzügyintézetek méretéhez képest nagyon kis mértékű. Kontrollváltozóként amúgy is szokás a vizsgált vállalkozás méretével kapcsolatos változót a modellbe építeni, és mi most ezt összekötjük azal a ténnyel, hogy a szabályváltozás áttételesen a mérlegfőösszeg változását vonja maga után.

H3: A mérlegfőösszeg változása érdemben hatott az adott pénzügyintézet piaci árfolyamának alakulására.

Az utolsó hipotézisünk az információk rendelkezésre állására fókuszál. A standard nem tartalmaz olyan szabályt, amely egy konkrét időponthoz kötné az IFRS 9-re való áttéréssel kapcsolatos adatok közzétételét. A pénzüintézetek – saját döntésük alapján – három lehetőség közül választhattak:

- 1) A 2017-es évről készült beszámolóban, annak részeként teheték közzé először az IFRS 9 szerinti új adataikat; vagy
- 2) a 2018 első negyedévéről készült köztes beszámoló részeként is közzétehették az IFRS 9 szerinti új adataikat; vagy
- 3) a készülő beszámolóktól függetlenül, külön tájékoztató anyagot szentelhettek az IFRS 9 változásának.

A harmadik – tehát a külön kiadvány – esetében ennek mindig az év végi és a negyedéves beszámoló közé kellett esnie. Ehhez kapcsolódik negyedik hipotézisünk:

H4: Az a körülmény, hogy az IFRS 9-es információkat milyen formában hozta nyilvánosságra a pénzüintézet, érdemben hatott az adott pénzüintézet piaci árfolyamának alakulására.

Ezen négy hipotézis mentén vizsgáljuk, hogy milyen hatása volt az IFRS 9 bevezetésének a pénzüintézetek piaci árfolyamának alakulására. Itt is – és később, a módszertani részben is – hangsúlyozni kívánjuk: célunk azon számviteli adatoknak, illetve adatköröknek az azonosítása, amelyek a piaci árfolyamra szignifikáns hatást gyakoroltak. Nem cél, hogy konkrét regressziós paraméterek segítségével magyarázzuk az árfolyamok alakulását.

4.1. Adatbázis

Vizsgálatunkat 91 európai tőzsdén jegyzett pénzüintézet IFRS szerint készített beszámolóira, illetve ezen pénzüintézetek napi tőzsdei záró árfolyamaira alapoztuk. A tőzsdei árfolyamadatokat a Yahoo Finance felületéről gyűjtöttük.

3. táblázat

A mintában szereplő bankok országonkénti megoszlása

Ország	Bankok száma, db
Ausztria	5
Belgium	3
Dánia	3
Finnország	2
Franciaország	4
Görögország	5
Hollandia	5
Írország	4
Lengyelország	5
Lettország	1
Nagy-Britannia	6
Németország	3
Norvégia	2
Olaszország	12
Oroszország	5
Románia	1
Spanyolország	5
Svájc	6
Svédország	7
Törökország	7
Összesen	91

Forrás: saját szerkesztés

Az IFRS szerint készített beszámolók két típusát használtuk. Az egyik a 2017. december 31-ei fordulónappal készített beszámolók, a másik a pénzügyi intézetek negyedéves időszaki pénzügyi jelentései. A beszámolók minden esetben az éppen hatályos jogszabályi állapotnak megfelelő szabályrendszer alapján készültek, tehát a 2017-es évet lezáró beszámolók még a régi IAS 39 szerinti elszámolásokat tartalmazzák, a 2018-ban közzétett időszaki beszámolók pedig már az új IFRS 9 szerint készültek.

Mivel a szabályok lehetőséget adtak rá, így a pénzügyi intézetek választhattak, hogy milyen formában teszik közzé az IFRS 9-re való áttérés adatait. Lehetőségük volt a 2017-es évet lezáró beszámoló részeként vagy különálló tájékoztató kiadványban nyilvánosságra hozni.²

² Megjegyzendő: a standard lehetőséget adott arra, hogy a pénzügyi intézet mellőzze a részletező adatok közzétételét. Ezzel a lehetőséggel szerencsére nagyon kevesen éltek, azonban ezen pénzügyi intézeteket ki kellett hagynunk a vizsgálódásunkból, így alakult ki a 91 vállalkozást tartalmazó minta.

A beszámolók alapján az alábbi adatokat gyűjtöttük minden pénzügyintézettel kapcsolatban (a *Mellékletben* részletes szöveget találhatók):

4. táblázat

Pénzügyi adatok

Név	Megjegyzés
Mérlegfőösszeg	
FVTPL	Eredménnyel szemben értékelt pénzügyi eszköz (régí szabályozás szerint kereskedési célú pénzügyi eszköz)
FVOCI	Egyéb átfogó eredménnyel (OCI) szemben értékelt pénzügyi eszköz (régí szabályozás szerint értékesíthető pénzügyi eszköz)
AC	Amortizált bekerülési értéken nyilvántartott pénzügyi eszköz
Értékvesztés	Régí szabály (IAS 39) szerint számított értékvesztés
ECL	Várható hitelezési veszteség; új szabály (IFRS 9) szerint számított értékvesztés

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgált változók leíró statisztikái a *Mellékletben* található. A pénzügyi adatokat három időpontra gyűjtöttük:

- 1) 2017. december 31-i fordulónapra, ezeket a régí (IAS 39) szerinti szabályok alapján határozták meg;
- 2) 2018. január 1-i „fordulónapra”, itt a december 31-i adatokat az új, IFRS 9 szerinti szabályok alapján számították újra (ez lehetett a beszámoló része vagy külön kiadvány); valamint
- 3) 2018. március 31-ére vonatkozóan a 2018 első negyedév vége után közzétett időszakai adatokat tekintettük.

A vizsgált árfolyamadatokat a beszámolók nyilvánosságra hozatalához igazítottuk. Eszerint a 2017-es beszámolót 2018. február–március folyamán tették közzé, ez az adat minden pénzügyintézet esetében nyilvános és visszakereshető. A 2018 első negyedévéről készült időszakai jelentéseket 2018. április–május folyamán tették közzé – az adatok az előzőek mintájára szintén rendelkezésre állnak. Az árfolyamadatokat a közzétételek időpontjához kapcsolódóan gyűjtöttük úgy, hogy a közzététel előtti és utáni 5-5 nap napi záró árfolyamának átlagát számoltuk.

4.2. A modell

A modellépítés folyamatát a 3. ábra mutatja be 3 + 1 lépésben. Az ábra az első három lépést mutatja be, a negyedik lépés – az időváltozó bevezetése – már áttekinthetlenné tenné az ábrát, így azt csak a főszövegben fejtjük ki. A könnyebb érthetőség érdekében a *Mellékletben* szöszedetet is közreadunk az összes kódolással.

Vizsgálatunk során a pénzintézetek árfolyamváltozását vizsgáljuk 3 időpontban:

- 1) a 2017-es beszámoló közzétételekor;
- 2) a 2018 első negyedévi beszámoló közzétételekor;
- 3) a 2017-es és a 2018 első negyedévi beszámoló közzététele között eltelt teljes időszakban.

Minden egyes esetben ismert a közzététel pontos dátuma, és minden esetben ezt a dátumot megelőző és követő 5-5 kereskedési nap záró árfolyamainak átlagát vettük alapul. Bár az 5-5 nap hosszúságú periódus választása önkényes, két dolgot azonban meg kell jegyeznünk. Vizsgálatunkba az azonnal kiváltott hatást (+/-5 nap) és az év végi és a negyedéves beszámoló között eltelt (90+ nap) negyedév során kiváltott hatást is be tudjuk építeni. Más szerzők által használt hosszabb (tipikusan 30–180 nap közötti) periódusok olyan vizsgálatokban fordulnak elő, amikor egy hatás időbeli lefutását kívánják elemezni.

3. ábra

A modellépítés folyamata

$$\begin{array}{rccccccc}
 \text{Árfolyamvált.} & = & \text{Instrumentumok} & + & \text{Értékvesztés} & + & \text{Méret} \\
 \downarrow & & \swarrow & \searrow & \swarrow & \searrow & \downarrow \\
 \text{Árfolyamvált.} & = & \text{Instr. aránya} & + & \text{Instr. vált.} & + & \text{Év. aránya} & + & \text{Év. vált.} & + & \text{Méret} \\
 \downarrow & & \downarrow & & \downarrow & & \downarrow & & \downarrow & & \downarrow \\
 \text{dÁrfolyam} & = & \text{rFVTPL} & + & \text{dFVTPL} & + & \text{rECL} & + & \text{dECL} & + & \text{Ln}(\sum \text{Eszk.}) \\
 & & \text{rFVTOCI} & + & \text{dFVTOCI} & + & & & & + & \text{d}\sum \text{Eszk.} \\
 & & \text{rAC} & + & \text{dAC} & & & & & &
 \end{array}$$

Forrás: saját szerkesztés

Az árfolyamváltozást 3 hatással kívánjuk magyarázni:

- 1) a pénzügyi instrumentumok belső szerkezetével,
- 2) az instrumentumokra elszámolt értékvesztéssel,
- 3) a pénzintézet méretével.

Vizsgálatainkat egy külön lépésben kiegészítjük az IFRS 9-es új szabályok alkalmazásának közzétételi időpontjával is.

A modellt a következő lépésekben bontjuk változókra (minderről részletes leírást közlünk a *Mellékletben*):

1. Először az instrumentumokat és az értékvesztést kell megbontani azok mérlegfőösszeghez viszonyított arányára („r” előtag jelöli), illetve a saját, előző időszaki összegéhez viszonyított százalékos változásra („d” előtag jelöli).
2. A méret esetében a 2017. 12. 31-i mérlegfőösszeg természetes alapú logaritmusát és a következő időszakban a mérlegfőösszeg saját, előző időszaki összegéhez viszonyított százalékos változását számoljuk.
3. Következő lépésben – a szabályozásnak megfelelően – az instrumentumok tovább bomlanak 3 fajtára (FVTPL, FVTOCI és AC).
4. Majd utolsó lépésben mindegyik változót dátum szerint is bontjuk aszerint, hogy a 2017. 12. 31-i (régi szabály szerinti), 2018. 01. 01-i (új szabály szerinti) vagy 2018. 03. 31-i állapot szerint keletkezett.

Az adatokat SPSS segítségével, OLS-regresszióval vizsgáltuk. A regresszió összeállításánál „enter” és „backward” módszerrel vettük figyelembe a magyarázó változókat. Az „enter” módszert akkor alkalmaztuk, amikor a magyarázó változókat teljes körűen figyelembe vettük. A „backward” módszer alkalmazására azért került sor, mert gyors és hatékony módszernek bizonyult, amikor azt vizsgáltuk, hogy mely magyarázó változókat lehetne elhagyni a modelltől úgy, hogy annak magyarázó ereje javuljon.

A „backward” módszernek köszönhetően az SPSS nagy mennyiségű modellt vizsgál minden esetben, ezek közül azokat választjuk, amelyek

- a varianciaanalízis (ANOVA) alapján 10%-os szignifikanciaszinten szignifikánsak, és
- a korrigált R^2 értékük a létrejövő modellek közül a legmagasabb.

Ennek a két választási szempontnak köszönhetően olyan modelleket is kiválasztottunk, amelyekben néhány változó 10%-os szignifikanciaszinten nem gyakorol szignifikáns hatást. Ennél jóval szigorúbb statisztikai feltételeket is meg lehetne határozni, azonban abban az esetben a modellek magyarázó változói drasztikusan csökkennének. (A 10% feletti szignifikanciaszintet minden esetben külön jelezzük.)

4.3. Hipotézisvizsgálat

Vizsgálatunk során először három időpontban:

- 1) a 2017-es beszámoló közzétételekor,
- 2) a 2018 első negyedévi beszámoló közzétételekor,
- 3) a 2017-es és a 2018 első negyedévi beszámoló közzététele között eltelt teljes időszakban vizsgáltuk az árfolyamok alakulását magyarázó változókat.

Újra hangsúlyozzuk, hogy a modellezés során nem az egyes magyarázó változók paraméterbecslésére koncentráltunk. Célunk azon számviteli adatoknak, illetve adatköröknek a beazonosítása volt, amelyek a piaci árfolyamra szignifikáns hatást gyakoroltak. Nem volt cél, hogy konkrét regressziós paraméterek segítségével magyarázzuk az árfolyamok alakulását. Vizsgálatunk következő lépése, hogy megnéztük, a kiválasztott modellek mely változók körében mutattak szignifikáns kapcsolatot.

5. táblázat

Regressziós elemzés eredménye a pénzügyi intézmények teljes körére

Modell	Eredmény- változó	Modell szig. (F-próba)	Korrigált R ²	Szignifikáns magyarázó változók
1	drPrice_18_17	0,104	0,043	rFVTPL_2017 rFVTOCI_2017 rAC_2017 dAC_201801
				rFVTPL_201801 (szig. 0,159) rFVTPL_2018q1 dFVTPL_2018q1
2	drPrice_18q	0,07	0,191	rFVTOCI_2017 rFVTOCI_201801 dFVTOCI_201801 (szig. 0,135) dFVTOCI_2018q1
				rAC_2017 rAC_201801 dAC_201801
				rECL_201801 rECL_2018q1 dECL_2018q1

Modell	Eredmény- változó	Modell szig. (F-próba)	Korrigált R ²	Szignifikáns magyarázó változók
				lnTotalAssets_2017 (szig. 0,109) dTotalAssets_201801 dTotalAssets_2018q1 (szig 0,247)
				rFVTPL_201801 (szig. 0,275) dFVTPL_2018q1
				rFVTOCI_2017
3	drPrice_18q_17	0,01	0,261	rAC_2017 rAC_201801 rAC_2018q1 dAC_201801 (szig. 0,108) dAC_2018q1
				rECL_201801 rECL_2018q1 dECL_2018q1

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy az az 5. táblázatból látszik, az idő előrehaladtával a modellek leíró statisztikai gyors ütemben javulnak. A 2017-es év beszámolójának közzétételekor a pénzügyi adatok és az árfolyamváltozás között nem is találunk 10%-on szignifikáns modellt; igaz, alig rosszabb a próba értéke 10%-nál. Viszont az 1. modell magyarázó ereje is messze a legalacsonyabb, és csak 4 változó bizonyult szignifikánsnak.

Ahogy áttérünk a 2018. első negyedévi beszámoló hatásának vizsgálatára, a modell tulajdonságai drasztikusan javulnak. A 2. modell 10%-os szignifikanciaszinten szignifikáns, magyarázóereje közel 20%. A szignifikáns magyarázó változók száma is többszörösére nő: 4-ről 11-re, és két olyan változó is van, amely valamivel a 10%-os szignifikanciaszint felett mutat kapcsolatot.

A teljes negyedévet átfogó 3. modell 1%-os szignifikanciaszinten szignifikáns, magyarázóereje több, mint 25%, és 10 szignifikáns, valamint 4 nem szignifikáns magyarázó változót tartalmaz. Megjegyzendő, hogy ez az első alkalom, ahol a pénzügyi méretével kapcsolatos változó bekerült a szignifikáns elemek közé.

Ezek alapján tehát – későbbi vagy hosszabb időszakot vizsgálva – az IFRS 9 szabályváltozásai egyre szélesebb körben és egyre nagyobb mértékben kezdenek el hatni az árfolyamok változására. Azt gondoljuk: az eredmények azt mutatják, a piac szereplőinek időre volt szükségük, hogy „megszokják” és elkezdjék alkalmazni az új információkat a döntéseik során.

Van azonban még egy körülmény, amelyet eddig nem vettük figyelembe. Az IFRS szabályozása választási lehetőséget biztosított a pénzügyintézeteknek, hogy mikor tesznek közzé az új szabályok szerint megállapított adatokat. Ez történhetett a 2017-es beszámoló részeként, vagy az IFRS 9 első alkalmazását bemutató, külön tájékoztatóban, vagy a 2018-as első negyedévi beszámoló részeként. Következő lépésben azt vizsgáltuk meg, hogy a három lehetőség közül mely hitelintézet mikor tette közzé IFRS 9-es adatait. Az eredményeket a 6. táblázat foglalja össze.

6. táblázat

Regressziós elemzés eredménye azon pénzügyi intézményekre, amelyek IFRS 9-es adatot már közöltek

Modell	Eredmény-változó	Modell szig. (F-próba)	Korrigált R ²	Magyarázó változók
4	drPrice_18_17 Csak azon pénzügyintézetek, amelyek 2017-es beszámolójukban IFRS 9-re vonatkozó adatokat közöltek.	0,038	0,232	dTotalAssets_201801 rIAS39impaim rECL_201801 dECL_201801
5	drPrice_18q Csak azon pénzügyintézetek, amelyek 2017-es beszámolójukban vagy külön beszámolóban IFRS 9-re vonatkozó adatokat közöltek.	0,07	0,484	rFVTPL_2017 rFVTPL_2018q1 dFVTPL_2018q1 rFVTOCI_201801 rFVTOCI_2018q1 dFVTOCI_201801 (szig. 0,153) dFVTOCI_2018q1 rAC_2017 rAC_2018q1 dAC_201801 rIAS39impaim rECL_2018q1 dECL_2018q1

Forrás: saját szerkesztés

A 4. modell az 1. modell módosításaként fogható fel: most csak azon pénzügyintézetek körére végeztük el az elemzést, amelyek már a 2017-es beszámolóikban közre-

adták az IFRS 9-es szabályokkal számolt, friss adataikat. A változás – nem meglepő módon – szembetűnő. A modell 5%-os szignifikanciaszinten szignifikáns, magyarázó ereje nagyobb, mint 20%.

Az 5. modell a 2. modell módosításaként fogható fel: itt azon pénzüzetek körét vizsgáltuk, amelyek 2017-es beszámolójuk keretében, vagy külön tájékoztató anyagban már nyilvánosságra hozták IFRS 9-es adataikat.³ A modell 10%-os szignifikanciaszinten szignifikáns, magyarázó ereje közel 50%, 12 szignifikáns és 1 nem szignifikáns változót tartalmaz. Megjegyzendő azonban, hogy a magas magyarázó erő mögött vélhetően a pénzügyi adatokban természetes módon meglévő autokorreláció és multikollinearitás is szerepet játszik. Az eredményekről azt feltételezzük, hogy az eredmények mögött felfedezhetjük az első negyedév során felhalmozódott befektetői tudásnak az árakban tükröződő megjelenését.

Többször hangsúlyoztuk: vizsgálatunk célja az volt, hogy beazonosítsuk azokat az adatköröket, amelyek az IFRS 9 bevezetésével kapcsolatban az árfolyamokra hatást gyakoroltak. Ennek érdekében a 7. és 8. táblázatban a szignifikáns kapcsolatot mutató változókat foglaltuk össze.

A modellezés eredményét a 7. táblázat foglalja össze. A táblázat oszlopaiban a modellek, a sorokban a változók teljes köre található. A jelölések a szignifikáns kapcsolatokat mutatják.

Regressziós elemzésünk eredményeit – a 3. ábrához igazodó szerkezetben – a 7. táblázat foglalja össze. Ebből látható, hogy a 2017-es beszámoló közzétételéhez kapcsolódó vizsgálatunk esetében csak a 4. modell bizonyult értékelhetőnek. A 4. modell kimondottan az IFRS 9 által bevezetett új értékvesztés-számítást (ECL) és az ennek is betudható vagyonsvltóást (dTotalAssets) mutatja meghatározónak. Vélhetően itt azt a hatást érhetjük tetten, hogy azon pénzüzetek, amelyek már ekkor részletes IFRS 9 adatokat nyújtottak, inkább a figyelem középpontjába kerültek, és a piacok elkezdtek az új információkat is beépíteni az árakba, míg a pénzüzetek egészét ez még nem befolyásolta szignifikáns módon.

A többi modell (2., 3., 5. modell) sokkal homogénebb képet mutat mind magyarázóerőben, mind az érintett változók körében. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az új típusú információk fokozatosan, egyre jobban és egyre szélesebb körben épültek be a döntésekbe.

³ Megjegyzendő, hogy más kombinációkra is elvégeztük a vizsgálatokat, de azok nem vezettek eredményre.

7. táblázat

A modellezés részletes eredményei

		Modell	4	2	5	3	
		Eredményváltozó	drPrice_18_17	drPrice_18q		drPrice_18q_17	
Instrumentumok	aránya	rFVTPL_2017			x		
		rFVTPL_201801		szig. 0,159		szig. 0,275	
		rFVTPL_2018q1		x	x	x	
		rFVTOCI_2017		x		x	
		rFVTOCI_201801		x	x		
		rFVTOCI_2018q1			x		
		rAC_2017		x	x	x	
	változása	rAC_201801		x		x	
		rAC_2018q1			x	x	
		dFVTPL_201801					
		dFVTPL_2018q1		x	x		
		dFVTOCI_201801		szig. 0,135	szig. 0,153		
		dFVTOCI_2018q1		x	x		
		dAC_201801		x		szig. 0,108	
dAC_2018q1			x	x			
Értékvesztés	aránya	rIAS39impaim	x		x		
		rECL_201801	x	x	x	x	
		rECL_2018q1		x		x	
	változása	dECL_201801	x				
		dECL_2018q1		x	x	x	
Méret	lnTotalAssets_2017					szig. 0,109	
	dTotalAssets_201801	x				x	
	dTotalAssets_2018q1					szig 0,247	
Szig.		0,038	0,07	0,07	0,01		
Kor. R2		0,232	0,191	0,484	0,261		

Forrás: saját szerkesztés

Végezetül a 8. táblázat – a 3. ábrához igazodó szerkezetben – a modellezés eredményeit tömörítve tartalmazza. A tömörítés lényege, hogy azt számoljuk meg: az adott tényezőhöz kapcsolódó változók hány esetben mutatnak szignifikáns kapcsolatot?

8. táblázat**A modellezés összevont eredményei**

Modell		4	2	5	3	Össze-	Mindössz-	
Eredményváltozó		drPrice_18_17	drPrice_18q		drPrice_18q_17	sen	szesen	
Instrumentum	aránya	FVTPL		1	2	1	4	
		FVTOCI		2	2	1	5	16
		AC		2	2	3	7	
	változása	FVTPL		1	1		2	
		FVTOCI		1	1		2	7
		AC		1	1	1	3	
Év.	aránya	ECL	2	2	2	2	8	8
		ECL	1	1	1	1	4	4
Méret	Total-Assets		1			1	2	2
		Szig.	0,038	0,07	0,07	0,01	-	-
	Kor. R2	0,232	0,191	0,484	0,261	-	-	

Forrás: saját szerkesztés

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A 8. táblázat alapján hipotéziseink tesztelésére is lehetőségünk van. *H1*-ben azt tételeztük fel, hogy a pénzügyi instrumentumok szerkezetének megváltozása érdemben befolyásolta az árfolyamok alakulását. Eredményeink alapján az instrumentumok szerkezetének megváltozása csak a 2018. első negyedévi jelentések megjelenésekor fejtett ki szignifikáns hatást. Szembetűnő azonban, hogy az instrumentumok mindenkori állománya jóval nagyobb hatást fejt ki, mint a változásuk. Ennek alapján *H1*-et elvetjük, mert a változást mérő változóink csak a 2018. első negyedévi, rövid távú árfolyammozgások esetében volt szignifikáns; sem a 2017. végi, sem a hosszabb távú árfolyamváltozásra nem volt hatással. Az eredmények illeszkednek az irodalomhoz, amelyek a pénzügyi instrumentumok csoportosításának jelentőségét vizsgálják. Az irodalom elsősorban a 2008-as pénzügyi válság megoldásaként megjelenő állományváltozásokra fókuszál, ezzel szemben mi kutatásunkban egy pénzügyileg stabil időszakban vizsgáltuk ezeket az összefüggéseket.

A H_2 esetében az értékvesztés elszámolásának szignifikáns hatását tettük fel. A 8. táblázatból kitűnik, hogy az értékvesztés megváltozása mindegyik modell esetében szignifikáns hatást gyakorolt az árfolyamokra. Megjegyzendő azonban, hogy az értékvesztés aktuális értékének itt is sokkal több esetben volt szignifikáns hatása, mint az érték megváltozásának. Ezek alapján H_2 -t elfogadjuk. Az új értékvesztési logika megerősíti a korábbi irodalom (Beaver et al., 1989) megállapításait, amely szerint a megképzett értékvesztés nagysága „biztonságérzetet” adhat a befektetők számára.

A H_3 esetében a mérlegfőösszeg megváltozásának szignifikáns hatását tettük fel. A 8. táblázatból kitűnik, hogy messze ennek volt a legkisebb hatása az árfolyamok alakulására. Ennek alapján a H_3 -at elvetjük.

A H_4 esetében az IFRS 9-es információk nyilvánosságra hozatalának szignifikáns hatását tettük fel. Amennyiben a 4. és 5. modellt egymáshoz, illetve az első három modellhez viszonyítjuk, akkor egyértelmű, hogy azoknál a pénzügyeseknél, amelyek nem a beszámolójuk részeként, hanem külön kiadványban mutatták be IFRS 9-cel kapcsolatos adataikat, azoknál az új szabályokkal összefüggő változók széles köre gyakorolt szignifikáns hatást úgy, hogy modellünk magyarázóereje messze a legmagasabb. Ennek alapján a H_4 -et elfogadjuk.

A kutatásunk eredménye alapján megállapítható, hogy az új standard által előírt változásokat a befektetők pozitívan értelmezték, hiszen a pénzügyi instrumentumok új csoportosítása a beszámoló átláthatóságát szolgálja, emellett az értékeléseket egyszerűsíti, és a megfelelően, előre megképzett értékvesztés a bankok részéről a prevenciót jelenti.

FÜGGELÉK

A Covid-19-pandémia hatása az értékvesztés elszámolására

A Covid-19-járvány világméretű kiterjedésével járó egészségügyi, társadalmi és gazdasági következmények hatással vannak a bankok kockázatkezelő tevékenységére, illetve az ezzel járó, az IFRS 9 standardban megfogalmazott értékvesztésképzési feladataira. Az Európai Központi Bank (EBC), az Európai Értékpapír-piaci Hatóság (ESMA), az Európai Bankfelügyeleti Hatóság (EBA), karöltve a Nemzetközi Számviteli Standard Testülettel (IASB), értelmezéseket fogalmaz meg iránymutatásként a speciális helyzet egységes kezelése érdekében az IFRS 9 standardban rögzített szabályokra vonatkozóan. Az egységes vélemény az, hogy a bankok az IFRS 9 szerinti értékvesztés elszámolásakor azt a standardból eredő, megfelelő rugalmassággal alkalmazzák a megfelelő mérlegelési gyakorlat mellett.

Az első fontos kérdés, hogy a járvány során kialakult pénzügyi-gazdasági helyzet érinti-e a pénzügyi eszközöknek az IFRS 9 által meghatározott ECL-kosarakba való besorolását. A munkahelyek megszűnése számos háztartást sodort nehéz pénzügyi helyzetbe, továbbá a gazdasági entitások az elvesztett megrendelések miatt komoly veszteségeket kénytelenek elszenvedni, elszámolni. Mindezek alapján számos ország – köztük Magyarország is – olyan intézkedéseket fogantatosított, amelyek révén a korábbiakban ütemezett adószolgáltatások halasztást kaptak. A bevezetett törlesztési, kamatfizetési moratóriumok miatt szükséges-e a nyilvántartásba vételkor az 1. kosárba sorolt követelést a nemfizetés miatta 2. kosárba sorolni? Az EBC, ESMA, EBA ajánlásaiban kiemeli, hogy nem lehet a standardban megfogalmazottakat mechanikusan alkalmazni, így az – akár magánkezdeményezésű, akár jogszabályi – moratóriumok miatt kialakuló nemfizetések nem eredményezhetnek automatikusan átsorolást. Az ajánlások felhívják a figyelmet arra, hogy a hitelkockázat növekedésének vizsgálata jelenleg komplexebb elemzést kíván meg. Az Európai Bizottság közleményében kiemeli, hogy „a rövid távú likviditási szükségletek áthidalását célzó, teherkönnyítő intézkedések alkalmazása nem vezethet automatikusan szigorúbb számviteli vagy prudenciális kezeléshez, ha a pénzügyi helyzet egyébként nem romlik”. A EBA szerint a moratórium új viszonyítási időpontot határoz meg a hitelfelvevők késedelmes napjainak számításakor, mindez hatással van a 30 napot meghaladó késedelem miatti hitelezési kockázat növekedésének vélelmezésére, továbbá a 90 napot meghaladó késedelem miatti nemteljesítés megállapítására is.

Az ajánlások kiemelik a hitelgaranciák szerepét a járványhelyzet okozta problémák kezelésénél. A különböző szervezetek által publikált ajánlásokban megfogalmazták, hogy ha egy kormány vagy más szervezet egy adott bankhittelhez garanciát nyújt a hitelfelvevőnek, akkor az adott hitelintézetnek ezt figyelembe kell vennie a várható hitelezési veszteség összegének számszerűsítésekor. A garancia a jövőben felmerülő veszteségeket kompenzálhatja, így csökkenti a bank által megképzendő értékvesztés összegét.

A különböző ajánlást nyújtó hatóságok felhívják a bankok figyelmét a tájékoztatás fontosságára. Megfelelő információkat kell közzétenni a várható veszteségek meghatározására vonatkozóan, megvizsgálva az optimista és pesszimista forgatókönyveket is. A beszámoló kiegészítő mellékletében be kell mutatni a Covid-19-válság hatására elfogadott, egyedi számviteli értékelési elveket, becslési módszereket, döntéseket. Mindez lehetővé teszi a piaci szereplők számára az adott hitelintézet megítélését a hitelkockázati kitettség megállapítása érdekében. A transzparencia jelen helyzetben kiemelkedően fontos.

A ECB arra ösztönzi a bankokat, hogy a Covid-19 okozta hatások miatt éljenek az IFRS 9 standardra vonatkozó átmeneti intézkedésekkel, ami lehetővé teszi a várható veszteségek miatt képzett értékvesztések nagyságának csökkentését, és ez

a bankok szavatolótőkéjére kedvezőbb hatást gyakorol. Az IFRS 9 bevezetésekor lehetett kérni 5 éves átmeneti időszakot az illetékes hatóságtól. Most az ECB a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottsággal karöltve javasolja az 5 éves átmeneti időszak ismételt meghatározását.

Néhány fontos ajánlás

- Az Európai Központi Bank véleménye „az uniós prudenciális keretnek a Covid-19-világjárvánnyal összefüggésben történő módosításáról” (CON/2020/16), 2020. május 20.
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: „Bizottsági értelmező közlemény a számviteli és prudenciális kereteknek az uniós banki hitelezés megkönnyítése érdekében történő alkalmazásáról”. A vállalkozások és háztartások támogatása a Covid-19-járvány közepette, Brüsszel, 2020.4.28. COM(2020) 169 final.
- Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az 575/2013/EU rendeletnek és az (EU) 2019/876 rendeletnek a Covid-19-világjárvánnyal összefüggő kiigazítások tekintetében történő módosításáról, Brüsszel, 2020.4.28. COM(2020) 310 final.
- ESMA: „A Covid-19-járványnak a várható hitelezési veszteségek IFRS 9-nek megfelelő kiszámítására gyakorolt számviteli vonzatai” (Accounting implications of the COVID-19 outbreak on the calculation of expected credit losses in accordance with IFRS 9) című, 2020. március 25-i nyilatkozata.
- A CEAOB 2020. március 25-i nyilatkozata azon területekről, amelyek nagy jelentőséggel bírnak a Covid-19-járvány által a pénzügyi kimutatások ellenőrzésére gyakorolt hatás szempontjából (CEAOB emphasises the following areas that are of high importance in view of Covid-19 impact on audits of financial statements).
- Az IASB „IFRS 9 és a Covid-19 – A várható hitelezési veszteségek elszámolása az IFRS 9 Pénzügyi instrumentumok standard alkalmazásával a Covid-19-világjárványból eredő jelenlegi bizonytalanságra való tekintettel” (IFRS 9 and Covid-19 – Accounting for expected credit losses applying IFRS 9 Financial Instruments in the light of current uncertainty resulting from the Covid-19 pandemic) című, 2020. március 27-i nyilatkozata.
- Az EBH „A prudenciális keretnek a nemteljesítés, az átstrukturálás és az IFRS 9 tekintetében történő alkalmazásáról a Covid-19-járvánnyal kapcsolatos intézkedések fényében” (Statement on the application of the prudential framework regarding Default, Forbearance and IFRS9 in light of COVID-19 measures) című, 2020. március 25-i nyilatkozata.

MELLÉKLETEK

1. melléklet

A modell változói

Megnevezés	Változó	Leírás	Változó	Leírás	Változó	Leírás
Árfolyam	Price	Adott pénznívetet tőzsdei árfolyama	drPrice	Price %-os változása a beszámoló közzétételét megelőző és követő 5-5 kereskedési napon	drPrice_18_17	drPrice a 2017-es beszámolóhoz kapcsolódóan
					drPrice_18q	drPrice a 2018 első negyedévi beszámolóhoz kapcsolódóan
					drPrice_18q_17	drPrice a teljes vizsgált időszak alatt
Instrumentumok	FVTPL	Eredménnyel szemben valós értéken értékelt instrumentum	rFVTPL	FVTPL %-os aránya a mérlegfőösszegekben belül	rFVTPL_2017	rFVTPL 2017.12.31-én
					rFVTPL_201801	rFVTPL 2018.001.01-én
			rFVTPL_2018q1		rFVTPL 2018.03.31-én	
			dFVTPL_201801		FVTPL változása 2017.12.31-ről 2018.01.01-re	
	dFVTPL_2018q1	FVTPL változása 2018.01.01-ről 2018.03.31-re				
	FVTOCI	OCI-val szemben valós értéken értékelt instrumentum	rFVTOCI	FVTOCI %-os aránya a mérlegfőösszegekben belül	rFVTOCI_2017	rFVTOCI 2017.12.31-én
					rFVTOCI_201801	rFVTOCI 2018.001.01-én
			rFVTOCI_2018q1		rFVTOCI 2018.03.31-én	
			dFVTOCI_201801		FVTOCI változása 2017.12.31-ről 2018.01.01-re	
	dFVTOCI_2018q1	FVTOCI változása 2018.01.01-ről 2018.03.31-re				
	AC	Amortizált bekerülési értéken értékelt instrumentumok	rAC	AC %-os aránya a mérlegfőösszegekben belül	rAC_2017	rAC 2017.12.31-én
					rAC_201801	rAC 2018.001.01-én
rAC_2018q1			rAC 2018.03.31-én			
dAC_201801			AC változása 2017.12.31-ről 2018.01.01-re			
dAC_2018q1	AC változása 2018.01.01-ről 2018.03.31-re					
Értékesítés	IAS39imp	Értékesítés IAS 39 alapján (régí szabály)	rIAS39imp	IAS39Imp %-os aránya a mérlegfőösszegekben belül	2017.12.31-én.	
					rECL_201801	rECL 2018.001.01-én
	ECL	Értékesítés IFRS 9 alapján (új szabály)	rECL	ECL %-os aránya a mérlegfőösszegekben belül	rECL_2018q1	rECL 2018.03.31-én
					dECL_201801	ECL változása 2017.12.31-ről 2018.01.01-re
dECL_2018q1	ECL változása 2018.01.01-ről 2018.03.31-re					
Méret	Total Assets	Mérlegfőösszeg	InTotalAssets	Mérlegfőösszeg természetes alapú logaritmus	InTotalAssets_2017	InTotalAssets 2017.12.31-én
			dTotalAssets	Mérlegfőösszeg %-os változása	dTotalAssets_201801	dTotalAssets 2017.12.31-ről 2018.01.01-re
			dTotalAssets_2018q1	dTotalAssets 2018.01.01-ről 2018.03.31-re		

2. melléklet**Változók leíró statisztikái**

Változó	Átlag	Medián	Variancia	Minimum	Maximum
drPrice_18_17	0,9871	0,9943	0,0010	0,8700	1,0500
drPrice_18q	0,9928	0,9994	0,0010	0,8600	1,0900
drPrice_18q_17	0,9688	0,9890	0,0140	0,5100	1,3700
rFVTPL_2017	0,1087	0,0427	0,0190	0,0000	0,7400
rFVTPL_201801	0,1127	0,0505	0,0190	0,0000	0,7400
rFVTPL_2018q1	0,1091	0,0385	0,0190	0,0000	0,7300
dFVTPL_201801	2,5807	1,0068	74,8020	0,1200	76,4400
dFVTPL_2018q1	0,9799	0,9891	0,3580	0,0000	4,0700
rFVTOCI_2017	0,0996	0,0891	0,0050	0,0000	0,3300
rFVTOCI_201801	0,0889	0,0806	0,0040	0,0000	0,2800
rFVTOCI_2018q1	0,0888	0,0796	0,0040	0,0000	0,3300
dFVTOCI_201801	0,9611	0,9899	0,3040	0,0000	4,1100
dFVTOCI_2018q1	1,5107	0,9865	14,8620	0,0000	36,2100
rAC_2017	0,7181	0,7524	0,0250	0,2300	1,0000
rAC_201801	0,7231	0,7583	0,0240	0,1400	0,9700
rAC_2018q1	0,7243	0,7562	0,0240	0,1100	0,9600
dAC_201801	1,0125	0,9996	0,0120	0,5900	1,4500
dAC_2018q1	1,0072	1,0027	0,0050	0,6700	1,2100
rECL_201801	0,0306	0,0148	0,0020	0,0000	0,2400
rECL_2018q1	0,0324	0,0166	0,0020	0,0000	0,2600
dECL_201801	1,1083	1,0820	0,0710	0,1500	2,6000
dECL_2018q1	1,1059	0,9825	0,7320	0,0100	7,4100
lnTotalAssets_2017	11,2900	11,1752	3,2430	7,4800	14,7400
dTotalAssets_201801	1,0000	0,9993	0,0010	0,8700	1,2100
dTotalAssets_2018q1	1,0067	0,9994	0,0030	0,7800	1,1800

HIVATKOZÁSOK

- AHMED, A. S. – TAKEDA, C. – THOMAS, S. (1999): Bank loan loss provisions: a re-examination of capital management, earnings management and signaling effects. *Journal of Accounting and Economics* 28, 1–26.
- BEATTY, A. – LIAO, S. (2011): Do delays in expected loss recognition affect banks' willingness to lend? <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2011.02.002>.
- BEAVER, W. H. – EGER, C. – RYAN, S. – WOLFSON, M. (1989): Financial reporting, supplemental disclosures, and bank share prices. *Journal of Accounting Research* 27(2), 157–178.
- CANTRELL, B. W. – MCINNIS, J. M. – YUST, C. G. (2014): Predicting Credit Losses: Loan Fair Values versus Historical Costs. *The Accounting Review* 89(1), January, 147–176.
- COVAS, F. – NELSON, W. (2018): Current Expected Credit Loss: Lessons from 2007-2009. Staff Working Paper 2018-1. *Bank Policy Institute*.
- EL SOOD, H. A. (2012): Loan loss provisioning and income smoothing in US banks pre and post the financial crisis. *International Review of Financial Analysis* 25, December, 64–72.
- FEICHTER, P. (2011): The Effects of the Fair Value Option under IAS 39 on the Volatility of Bank Earnings. *Journal of International Accounting Research* 10(1), Spring, 85–108.
- FEICHTER, P. (2011): Reclassification of Financial Assets under IAS 39: Impact on European Banks' Financial Statements. *Accounting in Europe* 8(1), 49–67.
- GEBHARDT, G. – NOVOTNY-FARKAS, Z. (2011): Mandatory IFRS Adoption and Accounting Quality of European Banks. *Journal of Business Finance and Accounting* 38(3–4).
- GEORGIU, O. – JACK, L. (2011): In pursuit of legitimacy: a history behind fair value accounting. *The British Accounting Review* 43(1), 311–323.
- IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement. London: www.ifrs.org.
- IFRS 9 Financial Instruments, London; www.ifrs.org.
- KUND, A. G. – RUGILO, D. (2018): Does IFRS 9 increase Financial Stability? *SSRN Electronic Journal*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3282509.
- LAUX, C. (2012): Financial Instruments, Financial Reporting, and Financial Stability. *Accounting and Business Research* 42(3), 1–22.
- LAUX, C. – LEUZ, C., (2010): Did fair-value accounting contribute to the financial crisis? *Journal of Economic Perspectives* 24(1), 93–118.
- LU, Y. – NIKOLAEV, V. (2019): Expected Loan Loss Provisioning: An Empirical Model. *Chicago Booth Research Paper No. 19-11*.
- O'HANLON, J. (2013): Did loan-loss provisioning by UK banks become less timely after implementation of IAS 39? *Accounting and Business Research* 43(1), 1–34.
- ONALI, E. – GINESTI, G. (2014): Pre-adoption market reaction to IFRS 9: A cross-country event-study. *Journal of Accounting and Public Policy* 33(6).
- ONALI, E. – GINESTI, G. (2015): New Accounting Rules for Loan Loss Provisions in Europe: Much Ado about Nothing? MPRA Paper No. 64266, posted 12 May.
- OZILL, P. K. (2019): Impact of IAS 39 reclassification on Income Smoothing by European Banks. University Library of Munich (Germany): MPRA Paper 92098.
- PAANANEN, M. – RENDERS, A. – SHIMA, K. M. (2012): The amendment of IAS 39: Determinants of reclassification behaviour and capital market consequences. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 27(2), 208–235, <https://doi.org/10.1177/0148558X11409151>.
- WHEELER, BARRETT (2019) *Unrecognized Expected Credit Losses and Bank Share Prices* (January 22). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3051473>
- ZHAN, Y. (2013): The effect of reclassification under amendment to IAS 39 on liquidity of bank stocks in the EU. Tilburg University (Germany), <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=129305>.